

Bár már több mint két évtizede eltávozott az élők sorából, elsősorban szakmai körökben ma is szívesen emlegetik *Dudich Endre* akadémikust, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állatrendszertani Intézetének alapítóját, a tudóst, az embert, a tudományszervezőt, a zoológus iskolateremtőt, akit nemzetközileg is számon tartanak. Hatalmas munkát végzett és komoly eredményeket hagyott hátra az utódoknak. Életműve példa a ma alkotó fiatalabb generációnak.

A modern barlangbiológia megalapítója volt

Alkotó évtizedek a rovarok és rákok között

A tudósra, az emberre emlékezünk. *Dudich Endre* 1895. március 20-án született *Nagysalón*. Zoológusnak készült, és ennek érdekében 1913-tól Budapesten Eötvös-kollégistaként folytatott tanulmányokat az egyetem bölcsészettudományi karán. Ott szerzett természetrajz-földrajz szakos tanári diplomát 1920-ban. Két évvel később Szegeden doktorrá avatták, ahol 1925-ben magántanárrá nevezték ki. Már jóval előtte, mint egyetemista, 1919 novemberében a Magyar Nemzeti Múzeum állattárának lett munkatársa, és ott munkálkodott 1922-ig. Több mint egy évtizeddel később, 1934 júliusáig múzeumőr volt. Akkor érte az elismerés, hogy a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán egyetemi tanár lett, és megbízták az állatrendszertani intézet megszervezésével, ahol 1971. február 5-ig, haláláig folyamatosan dolgozott.

Tudományos munkásságát már egyetemistaként megkezdte. Először a bogarakkal, majd behatóbban a rákcsoporthal foglalkozott. *Dudich Endre* alkalmazta először hazánkban a matematikai módszereket a rovarok vizsgálatánál. A rovarok mézspáncéljának tanulmányozása, a modern barlangbiológiai vizsgálatok megindítása hazánkban, a honi állattársulástan megalapítása mind a nevéhez fűző-

dik. Ő kezdte meg hazánkban az első rendszeres és folyamatosan korszerűsített állatrendszertani és állatföldrajzi oktatást az egyetemeken.

1958 és 1970 között *Dudich Endre* vezette az *alsógödi Duna-kutató Állomást*, amelynek haláláig tanácsadó tagja volt. Megszervezte a Duna állatvilágának rendszeres vizsgálatát. Az ő érdeme volt, hogy 1958-ban az *aggteleki Baradla-barlangban* úgynevezett barlanglaboratóriumot létesítettek. Mindezekkel együtt volt ideje és energiája arra, hogy zoológusokat, kutatókat és oktatókat neveljen. Munkatársai között volt többek között a nemzetközi hírnevű *Balogh János* akadémikus, *Loksa Imre*, valamint *Soós Árpád* professzor.

Több mint kétszáz műve jelent meg nyomtatásban. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, és munkásságát 1957-ben *Kossuth-díjjal* ismerték el. Birtokosa volt a *Bugát Pál-díjnak*, valamint több szakmai emlékéremnek is. Több esztendőn keresztül az MTA Zoológiai Bizottságát, illetve élete végéig az MTA Hidrobiológiai Bizottságát irányította. 1941 és 1944 között a Természettudományi Társulat Állattani Szakosztályának elnöke volt. Tiszteletbeli tagként, majd díszelnökként tevékenykedett a Magyar Biológiai Társaságban.

Munkásságát nemzetközileg is ismerték és megbecsülték. Ezt bizonyítja, hogy tagjai sorába választotta 1935-ben az Osztrák Természettudományi Társaság, valamint 1961-ben a bécsi Állattani-Növényntani Társaság is.

Magas kort ért meg, 76 évesen hunyt el 1971. február 5-én. Munkásságának eredményeit ma is őrzik, számon tartják, és a szakirodalmi forrásokban műveit hasznosítják.

(mentusz)

Új tudományágat teremtett

A magyar barlangbiológia felendülése, nemzetközileg is elismert szintre emelése *Dudich Endre* érdeme volt. A később nagy hírű professzor már középiskolás korában bogárgyűjtéssel kezdett foglalkozni, de egyetemi tanulmányait az első világháború megszakította. Ekkor gyűjtéseit — mint katona — az olasz hadszíntér barlangjaiban folytatta. Tudományos kutatásait már sikeres szakemberként kezdte 33 éves korában, amikor a Mecsek-kutató *Bokor Elemérrel* való barátságja indítékot adott neki az aggteleki *Baradla-barlang* állatvilágának feltárására.

1928-ban kezdte el — elég sa-

nyarú körülmények között — munkáját. Kutatásai úttörő jelentőségűek voltak, mert az addig száraz, leíró állattani szemléleten túlnyúlt, és környezeti módszerekkel dolgozott, miközben lerakta a mai értelemben vett *produkció-biológia* alapját. *Dudich* nagy érdeme volt annak a megállapítása, hogy a Baradla-barlangban a vasbaktériumok révén elsődleges termelés is le-

hetséges. Így az ottani élővilág nemcsak kívülről kap tápanyagokat. A Baradla-barlangban végzett kutatásainak eredményei Bécsben jelentek meg 246 oldal terjedelemben, egy monográfiában. A Baradla-barlangban addig ismert állatfajok számát 42-ről 262-re emelte. Nem sokkal később őt kérték fel a világ első barlangi állatkatalógusa bevezetőjének megírására.

Más módszer a gyűjtéshez

Az 1950-es évek barlangbiológiai fejlődésének igazi lendítőereje *Dudich* professzor munkássága volt. Maga köré gyűjtötte és irányította a barlangbiológia iránt érdeklődő hallgatóit. *Indítványára ez a szakterület bekerült az MTA témái közé*, és az így megnyert anyagi támogatással egy sor kutatót indíthatott a barlangok biológiai vizsgálatára.

Mint *Dudich Endre* írta: „*Ez adott módot arra, hogy egy nálunk nem alkalmazott gyűjtési módot vezessünk be. Minden kutató tudja, hogy egy barlang élővilágának csak egy töredékét tudjuk összegyűjteni, pusztán egyenlő módszer, illetve gyűjtés révén. Ezen vagy a többszöri, gyakori látogatás, vagy pedig a mechanikus gyűjtés segíthet.*”

A professzor legfőbb segítőjára, munkatársára *Loksa Imre* volt, aki új módszerrel és már bevált ökológiai szemlélettel egy tucat hazai barlang állatvilágát dolgozta fel.

Ma már 300 fölé emelkedett...

A Baradla-barlang természetes élővilágát ma már igen jól ismerjük *Dudich Endre* már említett, 1930 óta végzett kutatásai révén. Megállapításai szerint az említett hely 262 fajta állatnak nyújt biztosságot. Azóta — főleg a fiatal kutatónemzedék munkája révén — az ismert barlanglakó állatfajok száma már jóval 300 fölé emelkedett.

A Baradla-barlangban az állandó barlanglakó állatokat nagyszámú rákfélé — legismertebb az aggteleki vakrák —, továbbá bogarak, pókok, férgek és csigák, illetve egy atkafaj képviseli. Közülük leggyakrabban és legkönnyebben a szemercsés vakásszal talál-

kozhatunk. Ez mindössze 5-7 milliméter hosszú, fehér, vak, pincebogárszerű ászka. A falakon, köveken és különösképpen a járdákon néhol nagy mennyiségben fordul elő. A Baradla másik öslakóját *pokoli vakrának* nevezik, amely körülbelül 2,5 centiméter hosszú, fehér, felemás lábú állat. Vannak azonban szép számmal olyan állatok a barlangban, amelyek csak adott idő- vagy napszakban húzódnak be, mert egyébként kijárnak a felszínre táplálkozni. Ezeknek a barlangkedvelő állatoknak a csoportjába több száz fajtát sorolnak.

A világon a negyedik

További nagy eredmény volt a Baradla-barlangban kialakított

biológiai laboratórium létrehozása 1958-ban. Erre vonatkozó-

an *Dudich Endre* a *Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat* 1959. évi ülésének elnöki megnyitójában így emlékezett:

„1957. október 14-én *Meisel János*, a *Művelődésügyi Minisztérium* egyetemi főosztályának helyettes vezetője azt mondta nekem: csinálj az aggteleki barlangban biológiai laboratóriumot, kapsz rá pénzt.”

A régen dédelgetett terv hamarosan valósággá vált, és létrejött a *Baradla rókaágában* a világ negyedik barlangi-biológiai laboratóriuma. Az első 1931-ben létesült az akkor olasz *Postumia*-ban, a második 1954-ben nyílt meg a francia *Pireneusok*-ban, *Meulisan*-ban, a harmadikat pedig 1958-ban fejezték be a belgák *Han-sur-lesseben*. A jól felszerelt laboratóriumnak *Dudich Endre* haláláig volt a vezetője.

A nagy szervezőmunka hatására megnövekedett a barlangbiológiai publikációk száma, amelyek meglehetősen távoli, egymástól független szaklapokban jelentek meg. Ezeket a professzor egységes sorozatban foglalta össze. Ebből 1969-ig harminc cikkből álló közlemény jelent meg. Az elmúlt évtized legjelentősebb barlangbiológiai felfedezése 1973. április 16-án a Baradla-barlangban a bűvárok által gyűjtött *fehérteljeszta* volt. Valódi barlangi fajnak bizonyult, amely tudomány szempontból újdonságnak számított.

Dudich Endre a Baradla-barlangban végzett vizsgálataira az arra a következtetésre jutott, hogy ha az állatok környezeti sajátosságait is figyelembe vesszük, akkor további csoportokat lehet megkülönböztetni. Így új osztályozási rendszert lehet alkalmazni: barlanglakó, barlangkedvelő, barlangjáró és barlangi vendég kategóriákat. Ezt a felosztást sikerrel alkalmazták az *Abaliget-barlangnál*, valamint a *mánfai kőlyuknál* is, bizonyítva, hogy a rendszer nemcsak a Baradla-barlangban használható.

Az egri mozik műsorán

Vidámság és izgalom

Hudson Hawk

Egy szakmáját feladni kívánó mestertolvajjal találkozhatunk a történetben, aki még egy utolsó, kényes lopásra vállalkozik. Igaz, egy porcikája sem kívánja ezt az akciót, de csak így tudja kimenteni legjobb barátját egy ultragazdag gengszterfamilia karmaiból. Érdekessége a dolognak, hogy műkincseket, Leonardo-alkotásokat kell rabolnia... Sokan járnak a nyomában, a CIA, az FBI, meg egy titokzatos, gyönyörű nő. Bruce Willis játszása a főszerepet. Láthatjuk őt New York, Róma és Budapest utcáin, miközben a kincseket keresi, vagy éppen megpróbál elűzni az üldözők elől. Mivel azonban nem véres krimiről van szó, a történet végén minden megoldódik: hősünk jó útra fordul, és még a Vatikán leglehetséges apáca-titkosügynökének a szívét is elnyeri... Az akció-víg-

játékot az egri Uránia mozi mutatja be.

Csendes terror

Melanie Griffith, *Matthew Modine* és *Michael Keaton* a főszereplői ennek a pszichológiai thrillernek, melyet *John Schlesinger* rendezett. Egy dörszölt fiatalember (*Hayes*) beférkőzik egy fiatal pár életébe, akik megvásárolnak és renoválnak egy hatalmas, Viktória korabeli házat San Franciscóban. A játék akkor kezdődik, amikor *Hayes* jelent-

kezik arra a hirdetésre, amelyen keresztül bére adják új otthonuk földszintjén az egyik lakosztályt. Tökéletes bérlőnek tűnik, de amikor beköltözik, nyugtalanító események azt jelzik, hogy ő egyáltalán nem az, akinek hitték, s akár még veszélyes is lehet. Amikor pedig megpróbálják kikalkulni, szabályos pszichológiai háborút indít a védtelesség ellen... Végül még az életük is veszélybe kerül... Az izgalmas történettel az egri Uránia mozi nézői ismerkedhetnek meg.

Érzelmek magasiskolája

A Helyőrségi Művelődési Otthonban a napokban nyílt meg az a kiállítás, amely több mint harminc neves hazai művész grafikáját egyetlen gondolat, az „anyaság” köré csoportosítja: az alkotások a *Madonnát* állítják eléink, aki átölelve tartja kezében az ő gyermekét, az öléssel, a test melegével sugározva azt a szeretetet, amely nélkül az emberiség sorsa kegyetlen végzetvállalás lenne csupán.

A sznob talán felhúzza az orrát, mit is akarunk mostanság ezzel a tárgykörrel, amikor az élet annyi ellenpéldát mutat fel, annyira elkülönülnek egymástól az emberek. Nem is akarják, talán nem is tudják felfedezni a szeretetreméltóságot az emberek egymásban, nem is érznek különösebb részvétet egymás iránt. A részvétel ugyanis nem más, mint részt venni a másik életében, valami módon részeseülni a másik testi és lelki melegéből. Ahogyan például az anya fogja az ő lányát-gyermekét, aki kiszakadt az ő testéből és lelkéből, azért, hogy — felnövekedvén — megéleje a maga sorsát, ha úgy tetszik, a maga keresztjét.

Amíg azonban az Anya, a teremtés csodálatos társmunkása a legtisztább önzés lendületével magáénak tudja, birtokolja azt, aki még az övé és már nem az övé, addig átad mindent, vagy majdnem mindent magából, amire a kis jövevénynek mulhatatlanul szüksége van: a testi felügyeletre, a lelki gyarapításra, amely a gyermekéletnek ebben az időszakában talán a testi ele-

delnél is fontosabb: ha a lelki fejlődést, a jellemalkotást, annak törvényeit vesszük alapul. Ezen a tértelen összehasonlítást lehet tenni, ki, milyen külső és belső adottságok szerint mintázta meg az ő *Madonna-képet*, mit őrzött meg a gyerekkorból, milyen hullámhosszon fogta fel az anyai szeretetnek azt a soha el nem múló sugárzását, amiért mindig is visszanyúlhatunk apró életünk homályosuló múltjába, erőt meríteni, bemélni felnőtt önmagunkat ahhoz a romolhatatlan viszonyhoz képest, amely anyánkhoz fűzött minket egykoron. A külső formák közül azonos tartalmakat takarnak, és mégis valahogy minden egészen más egy *Szász-grafikán*, egy *Mácsi-ábrázoláson*, egy *Pataky-skiccen*. Vagy hogy a még idősebbek után kutassunk, emléskünk meg *Hincz Gyulát*, *Molnár C. Pált*. A markánsabbnál markánsabb kifejezések között lapozgatva álljunk meg *Mattioni Eszter*, *Kass János*, *Duschanek János*

(A tortás *Madonna*), *Durai Tibor*, *Reich Károly*, *Feledi Gyula*, *Czinke Ferenc* munkái előtt, *Herczeg Istvánt*, *Xantus Gyulát*, *Pető Jánost* sem hagyva ki a sorból. Ha *Szalay Lajos* rajzát külön is ajánljuk a látogató figyelmébe, az nemcsak azért van, mert emberi és művészi nagyságát külön fejezetként tartjuk számon a mai magyar képzőművészet történetében, hanem azért is, mert érzelmekkel teli látomása az anyáról meglódítja a képzeletünket. *Mácsi István*, *Bárcei Pál*, *Würtz Ádám* rajjai ugyancsak a *Kopcsik-gyűjtemény* szerves részei.

És ha ez alkalommal nemcsak az anyaságot ünneplik ezek a grafikák a kiállítóteremben, de a gyűjtőt, *Kopcsik Lajost* is, az azért van, mert a művész barátai között végre felfedeztünk olyan valakit, aki művelzeti örömet, szenvedélyt megosztja velünk, amikor a tárlat létrehozásához rendelkezésre bocsátotta a tulajdonában lévő műtárgyakat. Köszönet érte.

Programbörze

Kiállítások, tárlatok:

„Legyen meg a te akarod...” címmel az Egri Ifjúsági Ház galériájában *Balla Demeter* fotókiállítása látható, kedd kivételével minden nap. Ugyancsak itt, a kísérleti galériában *Bél Béla* (*Botos László*) munkái tekinthetők meg. * *Gyöngyösön*, a *Richter* gyógszertárban *Zsarnóczki Krisztina* grafikái kaptak helyet, míg *Ország László* fotóinak a *Mátia Művelődési Központ* adott otthont. A *Vachott Sándor* városi könyvtárban *Garanyi József* beregszászi magyar festőművész mutatkozik be. * Az egri *Vitkovics-házban* *Vitkovics Mihály* és *Kálnoky László* munkásságát bemutató kiállítás várja az ide látogatókat.

Szórakoztató programok:

Ma délután 4 órakor Egerben szüreti felvonulás-

sal veszi kezdetét az ideai szüreti napok gazdag eseménysorozata. A Dobó térről érkeznek a borrendek képviselői, a borkirálynő és különféle művészeti együttesek szórakoztatják majd a közönséget. Délután 5 órakor fellép *Heves város* majorette-együttese, majd a polgármesteri kószöntő után borrendlovag-avatásra kerül sor, s a mai napot 20 órától szüreti táncest zárja. A hét végére is akad látnivaló. Szombaton délelőtt 10 órától különféle táncgyüttesek mutatják be műsorukat a Dobó téren, a bazilika előtt, a Minaretnél. Majd este 7 órakor nemzetközi csoportokkal gálaest szórakoztatja a *Megeyi Művelődési Központ* nézőit. A hagyományoknak megfelelően a kézművesek vásárában, ugyancsak a Dobó téren szőlészeti és borászati eszközök bemutatójára, borversenyre, gasztronómiai érdekességek szemléjére várják az érdeklődőket.